SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

٩

Korrekturlæsning – viden, talent, røntgenblik

Af Kirsten Rask 2. november 2011 • I kategorien Stavning • 🔠 🖂 ք

Tankerne bag korrekturlæseruddannelsen

Korrekturlæsere er en af de faggrupper der har stor medindflydelse på den sproglige udvikling når det gælder stavning, grammatik og tegnsætning. Som regel på den gode måde – i modsætning til andre aktører der har en stor finger med i spillet, men som i mindre grad tænker i de baner. Sidstnævnte er især grafikere og designere, som i mange tilfælde får lov til at sætte afgørende sproglige fingeraftryk på teksterne i det offentlige rum – uden at have tilstrækkelig sprogfaglig baggrund.

Sprogstyrere på slap line

Men mange professionelle skribenter lever heller ikke helt op til betegnelsen 'den øvede sprogbruger' – den gruppe som Dansk Sprognævn og ordbogsredaktørerne baserer deres beslutninger på. Dét "de øvede sprogbrugere" gør, bliver registreret, og ændringer der efterhånden må betegnes som almindelige hos *dem*, må på et eller andet tidspunkt registreres som gyldige former og udtryk. Spørgmålet er ofte hvor mange øvede sprogbrugere der skal have brugt en form hvor længe, før den skal blåstemples.

Tænk hvis der nu kunne blive færre sprogfejl i det offentlige rum ...

KorreckturLæserens grundbog grundbog Grammatik, retstavning, tegnsætning – og over 7000 ovelser Kirsten Rask Ki

Korrekturlæserens grundbog af artiklens forfatter, Kirsten Rask, udkommer på Grafisk forlag i december 2011. 120 s, 300 kr. Bogen vil indgå i korrekturlæseruddannelsen. Klik for tydeligere tekst.

Seneste sprognyheder 📶

- '5 Sprogforskerne fandt en skat i skoven | politiken.dk
- 27/4 Lille indsats styrker små børns sprog | www.dr.dk
- 26/4 Lad os komme det danske '
jantekomma' til livs | politiken.dk
- 23/4 Ud med sproget Berlingske Mener | www.b.dk
- 20/4 Unikt runefund i centrum af Odense | videnskab.dk
- 4/1 John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 | www.nytimes.com
- 10/8 Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice | www.theguardian.com
- 20/5 Bill Funding Native Language Programs Passes | mtpr.org
- $17/5 \quad \begin{array}{l} \hbox{Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes} \\ \hbox{recording WAM West Australian Music} \mid wam.org.au \end{array}$
- Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation 13/5 of American Indian Languages - Native News Online | nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprogmuseet.dk på et større kort

Slappere og strammere

Det er ingen hemmelighed at retskrivningsdyrkere tæller både slappere og strammere. <u>Korrekturlæseruddannelsen</u> er så nørdet at den må høre til strammerne. For selv om vi har et åbent blik for den meget omtalte sproglige udvikling — der ofte bruges som argument for ikke at gøre noget eller ikke have en mening om sproget her og nu — er der flere "truede arter" som vi gerne vil fastholde lidt endnu, grammatiske og retskrivningsmæssige former som er under pres fordi de optræder næsten lige så hyppigt i forkert som i rigtig form.

Her tænker jeg på fænomener som

- hans/hendes, sin, deres, sig: Han fejrede 40-års dagen for *hans debut. Forældrene har for at hjælpe børnene sat *dem selv på skolebænken.
- $\mathit{ligge/lægge}$: Medlemskab kræver blot at du *ligger 95 kr. på bordet.
- særskrivning af komposita: *mango frugter, *rabat tilbud
- -t endelser, både i adjektiver og adverbier: et hus *fuld af mystik. Vinden bliver *relativ varm.

Og mange andre.

(* ved et ord betegner en ukorrekt form).

Hvornår skal en fejl ikke være det længere?

Sprognævnet kommer nok ikke uden om at godkende en form som 'har *strukket' ved siden af 'har strakt' i den kommende udgave af Retskrivningsordbogen – på grund af usus (sprogbrugen). Men andre former vil uddannelsen gerne slå et slag for at bevare, fx styrke kendskabet til hvornår vi bruger 'er' og hvornår 'har' som hjælpeverbum, fx 'Hun har vokset sine ben'; men 'Hun er vokset fra sine jævnaldrende'. Og altså ikke godkende sætninger som 'Oprørerne *har tørnet sammen på den centrale plads' eller 'Du skulle *have gået til brillemanden'.

I mine øjne er det også for tidligt at godkende sætninger som 'Bedes underskrives/Kræves udleveres' i stedet for 'Bedes underskrevet/Kræves udleveret', selv om nogle retskrivningshåndbøger faktisk siger god for dem.

Målet er ikke at standse den sproglige udvikling, men drømmen er at den kan foregå på et mere fagbevidst grundlag. Sådan at man som sprogbruger bevidst vælger at sige 'har strukket' fordi man synes – og kan argumentere for – at den form er bedre; eller omvendt: at man bevidst vælger at fastholde formen 'har strakt', fx af hensyn til analogien med 'rakte, har rakt'.

Og det hele er altså noget der kan læres.

Ting til debat

Andre sprogfænomener tager vi op til debat på holdene, fx den omsiggribende gradbøjning af adjektiver ved hjælp af 'mere' og 'mest' i stedet for bøjningsendelser, altså fx: 'De menige bliver mere og mere tykke' i stedet for '... tykkere og tykkere'. Vi er enige om at det nok er en anglicisme, men er det egentlig dårligere sprog, selv om det er nyt og

Mere i kategorien 'Stavning'

Kan italienere og kinesere også være ordblinde? – Om skriftsystemer

Overzkrift

Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Den danske skriftnorms grundlægger

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Monica Scheuer til Jødiske efternavne

jane til Jødiske efternavne

InglêS til Sprogene i Mozambique

Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?

Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?

Henrik Klindt-Jensen til Ded borrijnholmska måled

Artikler om

 $anderledes\ end\ tidligere?\ Meningerne\ er\ delte\ p\dot{a}\ holdene,\ og\ argumenterne\ for\ ændringerne\ bliver\ hørt\ og\ vendt.$

Til gengæld står jeg som underviser fast på at dobbelte konjunktioner er overflødige og dermed "støjende" i skriftsprog – selv om de nu er almindelige i talesprog, altså fx 'Det var som om *at hun havde set det hele før.' 'Den ene er for, mens *at den anden er imod.' Så bliver der tit lidt stille i klasselokalet: Dén var der flere der ikke havde været opmærksomme på.

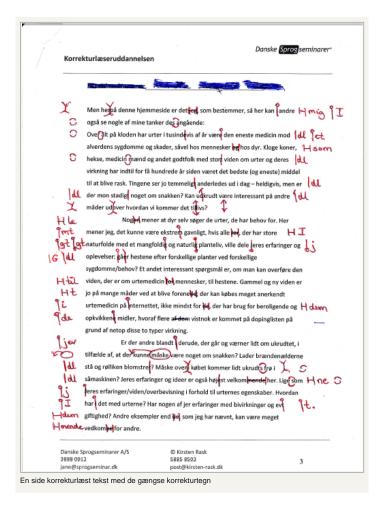
Stil"korrektur"

Og apropos 'havde været': Mange medietekster benytter sig groft sagt kun af to verbaltider: præsens og præteritum. En mere udbygget verbalform som pluskvamperfektum er tilsyneladende opgivet.

Som når vi på tekst-tv læser: 'Oprørerne fejrede at de nedkæmpede hærens tropper.' Ulogisk og overforenklet: Den ene handling må nødvendigvis være gået forud for den anden: '... fejrede at de havde nedkæmpet hærens tropper.'

Og derudover er der hele det stilistiske felt: ordklassernes forskellige indvirkning på stilen i en tekst og syntaksens spændvidde og mangefacetterede rytmeboks, som ligger ligefor – det er bare at åbne for den. Gode redskaber at have i baghånden for den professionelle korrekturlæser, som jo også gerne bliver spurgt om hvad der lyder og flyder bedst

...

Korrekturlæsertyper

Holdningen til retskrivning, grammatik og sprogstrukturalisme på korrekturlæseruddannelsen er: 1) Det er vigtigt, 2) det er sjovt. Ellers er det hele jo bare lige meget. Retskrivningen er kun én side af sproget, javel. Men den udelukker på ingen måde andre synsvinkler: den pragmatiske, psykologiske, sociale eller litterære. Det er bare ikke dem der er i fokus på denne uddannelse.

Den ideelle korrekturlæser kombinerer tre typer af øvede sprogbrugere: a) den teoretisk vidende, b) den talentfulde, c) den seende.

Den teoretisk vidende

Den første type korrekturlæser(kandidat) har stor teoretisk kunnen, kender sin universelle og danske grammatik og de danske retskrivningsregler – eller kommer rettidigt i tvivl, ved altså hvornår noget skal slås op og tjekkes; det sidste er en del af korrekturlæserkunsten. Men teoretisk viden er ikke nok, man skal også have både *talentet* (sprogsansen) og blikket.

Den talentfulde

Den anden type korrekturlæser(kandidat) har talent for at registrere afvigelser, det der hører ind under begrebet sprogsans: Det generer ham eller hende at støde på normbrud – uden at hun/han altid lige kan forklare for sig selv eller andre hvad bruddet består i. Den talentfulde kan komme langt, men kommer til kort når det gælder kravet om at kunne forklare *hvorfor* noget er rigtigt eller forkert. Denne type kunne muligvis gå lige ind og bestå

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter engelsk esperanto Formidling fransk identitet konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion romanske sprog russisk sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014 november 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
maj 2014	LL-Map: Language and Location
marts 2014	Minority Rights Group
februar 2014	Omniglot. Writing Systems and
oktober 2013	Languages of the World
august 2013	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
marts 2013	World Atlas of Linguistic
januar 2013	Structures (WALS)
december 2012	
november 2012	P
oktober 2012	Resurser
september 2012	Bogstavlyd
juli 2012	Dansk sprognævn
juni 2012	Den danske ordbog
maj 2012	Dialekt.dk
april 2012	dk.kultur.sprog
marts 2012	Korpus.dk
februar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID
januar 2012	Ordbog over det danske sprog
december 2011	Ordnet. Dansk sprog i ordbøger
november 2011	og korpus
oktober 2011	Sproget.dk
september 2011	Svenska Akademien
august 2011	∂ (Schwa.dk)
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	
juni 2009	

afgangsprøven, men har brug for at blive bevidst om hvad det egentlig er hun/han gør. Derfor er der mødepligt på korrekturlæseruddannelsen – de skal have været gennem teorien.

maj 2009 april 2009 marts 2009

Den seende

Den tredje type korrekturlæser(kandidat) har det helt misundelsesværdige: blikket. Noget som både type a) og b) kan mangle. Evnen til at fokusere. Den seende har en koncentrationsevne a la savanterne (= de geniale autister), som gør at han eller hun kan udelukke alt omkring sig og samtidig gennemskue alt i en tekst: typografiens hensigtsmæssighed, linjernes længde og afstand, selv mindre stilbrud og selvfølgelig alle de sprogfejl som hun eller han umiddelbart kan gennemskue.

Det er den type kandidater der kommer og gør mig opmærksom på uhensigtsmæssigheder i bøgerne: boksoverskrifter som er skæve i forhold til indholdet, uheldige ombrydninger, punktstørrelser som ikke er kongruente hele bogen igennem – den slags. De kan virkelig få finpudset et manus.

MEN ikke alle fejltyper er så logiske at de er umiddelbart gennemskuelige; som bekendt er der undtagelser fra enhver regel, ting vi må acceptere som vedtagen norm selv om de strider mod det generelle mønster. Det vil sige at den rent seende også har brug for at få det teoretiske fundament.

Den ideelle korrekturlæser

Blandt dem der ikke bestod sommerens afgangsprøver, var kandidater fra alle tre grupper. De var altså ikke stærke nok i én eller flere af egenskaberne.

Den ideelle korrekturlæser er selvfølgelig hende eller ham der besidder alle tre egenskaber – i større eller mindre grad. I enkelte, lykkelige tilfælde har jeg mødt dem, både på uddannelsen, på danskstudiet og ude i det praktiske korrekturliv

Men ude i den praktiske tekstvirkelighed sidder der desværre også en del fungerende korrekturlæsere som ikke er stærke på nogen af felterne. Der slipper for meget igennem – til skade for den offentlige retskrivningsbevidsthed. Gennem terpeagtigt fokus på den teoretiske viden og masser af praktiske sprogøvelser kan korrekturlæseruddannelsen især styrke den første egenskab – og dermed i hvert fald håbe på at skærpe både sansen og blikket.

Synderne og de omvendte

De illustrerende eksempler på hyppige fejltyper er ikke svære at finde: Det er bare at se tekst-tv, aviser, reklamer, tidsskrifter, ugeblade og fag- og skønlitterære bøger – for slet ikke at tale om internettet, kort sagt alle de teksttyper der batter noget når det gælder sproglig påvirkning. Korrekturlæseruddannelsen har i al ubeskedenhed som mål at bidrage til at gøre noget ved dét.

Korrekturlæserens grundbog, Grafisk Litteratur, udk. december 2011.

<u>Kirsten Rask</u>, cand.mag, seniorrådgiver i dansk sprog

Læs også:

 Sprog på spring – DR som sprogbevarer og sprogudvikler Danmarks Radios 2. sprogsymposium den 5. oktober 2009 Marianne Rathje og Anne Kjærgaard fremlægger Dansk Sprognævns undersøgelse af sproget i Danmarks Radio. (Foto: Jørgen Christian Wind Nielsen) Det var ikke...

Tagget med: korrekturlæsning, Medier, retskrivning, sprogrigtighed, tegnsætning

Ahn Andersen
3. november 2011 • 02:49

Jeg vil gerne informeres når bogen udkommer!

På forhånd tak

Ahn Andersen

Svar

Karen Bjerre

Hvor er det dog spændende! Jeg kunne vel nok godt tænke mig at få den uddannelse

Jan Heegard 22. november 2011 • 11:52

Tak for indlægget Kirsten, det blir da vist lidt af en kioskbasker. Den kommer forhåbentligt også som e-bog? Dit indlæg er naturligvis en salgstale, men jeg kan ikke lade være med også at betragte den som et sprogsyn, som jeg så i øvrigt ikke deler.

 $En \ (eller \ et?) \ præmis \ for \ din \ retning \ af \ noget \ kommunikativt \ rigtigt \ (i \ betydningen \ forståeligt) \ til \ noget \ andet$ $kommunikativt\ rigtigt\ (= forståeligt)\ er\ at\ det\ der\ bør\ ændres,\ forvirrer\ (og\ at\ det\ er\ forsimplet-hvad\ er\ simpel$ grammatik og hvad er ikkesimpel grammatik?). Du tænker her jo på modtagerrollen. Men vil det ikke forvirre og forstyrre afsenderen hvis vedkommende skulle ændre sin måde at formulere sig på, fx ændre sin naturlige og grammatisk lige så indlysende brug af hans/sin, tempuskategorier, præposition efter adjektiv m.m.? Eller med $and re\ ord,\ hvad\ vil\ der\ egentlig\ være\ galt\ i\ at\ modtageren\ var\ noget\ mere\ large\ i\ sin\ afkodningsstrategi\ og\ ikke$ $kun\ holdt\ sig\ til\ en\ ret\ snæver\ skriftkode?\ For\ vi\ taler\ jo\ her\ udelukkende\ om\ skriftsprog,\ ikke\ sandt.$

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hiemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.

© 2016 SPROGMUSEET • Kører på WordPress. Tema baseret på Mimbo

